

Dode dieren, ze horen erbij, toch?..

De kringloop van het leven, een vanzelfsprekend proces, bekend bij iedereen. Na leven komt de dood en de dood doet weer leven.

Het zijn cruciale elementen in onze natuur, maar toch is het laten liggen van (middelgrote) kadavers in die natuur nog steeds een zeer gevoelig onderwerp.

Noortje Bos en Kyo Leliveld deden onderzoek naar de effecten van kadavers in de natuur.

Grote dode holle bomen met een spechtennest of een omgevallen boom vol met zwammen, tegenwoordig een volkomen geaccepteerd beeld in het bos (Compendium, 2006). Het belang van dood hout in de natuur is goed onderzocht en bewezen. De vertering van dode bomen zorgt voor de toename van het koolstof-, stikstof- en fosfaatgehalte in het milieu en de zuurgraad en vochtigheid van het hout neemt toe. Deze invloeden zorgen voor een grotere verscheidenheid in leefmilieus voor verschillende soorten flora en fauna. Naar schatting is 40-50% van de totale bosfauna verbonden aan dood hout (Mabelis, 1983; Siepel, 1992; Jagers op Akkerhuis et al., 2005). Het laten liggen van dood hout wordt dan ook steeds meer geïmplementeerd in het beheer van natuurbeheerorganisaties. Vergeleken met de oerbossen van Polen is het echter nog zeer minimaal; meer dan vijf procent dood hout zal er niet in onze bossen liggen. Desondanks vinden veel mensen het rommelig lijken en moeten natuurbeheerders zich nog steeds verantwoorden voor het dode hout in de bossen.

Als je verder dan je neus ruikt, dan zie je iets heel natuurlijks.

Dood hout oké, maar liever geen dode ree

In de loop der jaren is de acceptatie van dood hout echter wel steeds meer op gang gekomen. Dat is duidelijk nog niet het geval met (grotere) kadavers in de natuur. Deze dode dieren (of niet geconsumeerde delen) horen toch ook terug te keren in de natuur, zodat er weer nieuw leven kan ontstaan. Insecten, zwammen, vossen, buizerds, zeearenden, raven, marters en wellicht in de toekomst gieren en wolven doen zich graag te goed aan zo'n gratis maaltijd. Het klinkt logisch, maar de realiteit vertelt ons anders. In Nederland wordt het grote wild (wild zwijn, hert, Konnikpaard en Heckrund) voornamelijk vernietigd, o.a. uit angst voor ziekte-uitbraken.

Onduidelijk in de wet

De Wet dieren staat toe dat kadavers van grote en kleine wilde dieren in de natuur achterblijven. De relevante verordeningen (EG) nr. 1069/2009 (Verordening dierlijke bijproducten) en (EU) nr. 142/2011 (Uitvoeringsverordening) stellen volgens de NVWA-website geen eisen aan kadavers van wilde dieren in de natuur.

Deze verordeningen zijn bedoeld om potentiële risico's voor de **menselijke voedselketen** te voorkomen.

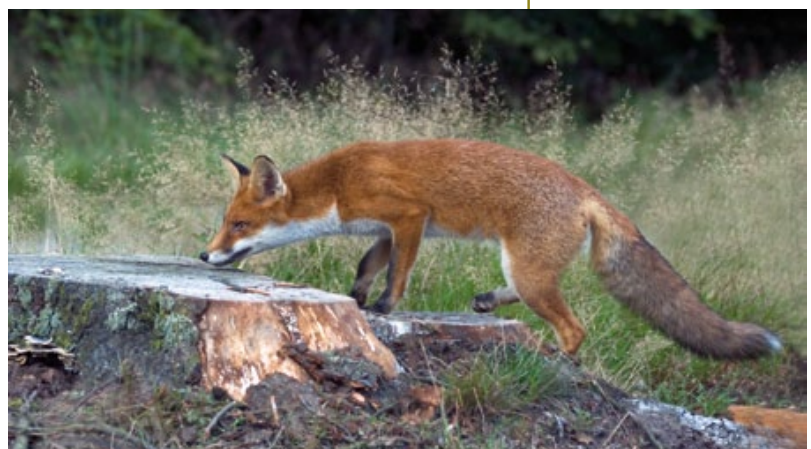
Officieel uitgedrukt is Verordening 1069/2009 niet van toepassing op hele kadavers of delen van wilde dieren, "waarvan niet wordt vermoed dat zij met een op mens of dier overdraagbare ziekte zijn besmet of dergelijke ziekte hebben", en niet op hele kadavers of delen van vrij wild die, overeenkomstig goede jachtpraktijken, na het doden niet worden verzameld (art. 2, lid 2 onder a en b).

Overweging 13 bij Verordening (EG) nr. 2009/1069 stelt het zo, dat de verordening geen verplichting inhoudt om kadavers van wilde dieren die in hun natuurlijke habitat zijn gestorven of worden bejaagd, te verzamelen en te verwijderen. (...)

Volgens de Europese regelgeving mogen grote grazers na een natuurlijke dood of na afschot, in de natuur achtergelaten worden (Eur lex, 2002). In de periode van mijn onderzoek bestaat er in Nederland een destructiewet, waarin staat dat het verplicht is om b.v. landbouwdieren ter destructie te brengen na de dood (Overheid, 2007).

Grote dode holle bomen met een spechtennest is tegenwoordig een volkomen geaccepteerd beeld in het bos.

Vossen doen zich graag te goed aan een gratis maaltijd.

Door middel van cameravallen werd vastgelegd welke dieren de kadavers bezochten.

(KL: De regels voor de afvoer van kadavers waren tot en met 2007 vastgelegd in de Deconstructiewet. Met ingang van 2013 is de destructie geregeld via de Wet Dieren).

Hierdoor is men in Nederland niet (meer) gewend aan dode dieren in de natuur. Als men er wel mee in aanraking komt, kan dit tot zeer emotionele reacties leiden.

De enige uitzonderingen op bovengenoemde vernietigingsregel zijn de natuurgebieden de Oostvaardersplassen en de Hoge Veluwezoom.

Oostvaardersplassen & Veluwezoom

In 2009 heeft het VWA bureau risicobeoordeling (voedsel en waren autoriteit) een positief advies gegeven over het laten liggen van kadavers van groot wild (ook Konikpaarden en Heckrunderen), in de Oostvaardersplassen en de Veluwezoom (beheerd door Staatsbosbeheer en Natuurmonumenten). Hiermee willen de beheerders de dood terug brengen in de Nederlandse natuur en al het leven dat het met zich meebrengt een kans te geven (bv. raven). Dit, wel zoveel mogelijk, uit het oog houdend van het publiek en informatie te verstrekken om begrip te krijgen (door middel van borden en webcamsbeelden). (VWA, 2009; Staatsbosbeheer, 2012; Ministerie LNV, 2009)

Waar sommige mensen onhygiënische stinkende beelden en ziektes zien, daar zie ik een fascinerend proces. Als je namelijk verder dan je neus ruikt, dan zie je iets heel natuurlijks. Ik zie onze dode ree liggen. Inmiddels is er een poot van het kadaver afgescheurd door een groot dier zoals de vos of het wilde zwijn. Vogels als de buizerd hebben ogen en neus uitgepikt. In de ingewanden bewegen de maden die dankzij de dode ree kunnen overleven. Aaskevers graven vastbesloten hun holen onder het kadaver en mezen en kraaien pikken rustig een maaltje mee van al het insectenleven. In de winter kan deze dode ree zelfs een cruciale overlevingsfactor zijn voor andere dieren. Als voedsel schaars is en de zwakkere dieren sterven, eten de sterkere dieren van de kadavers om op kracht te blijven. Het is immers een gratis maaltijd.

Waar sommige mensen onhygiënische stinkende beelden en ziektes zien, daar zie ik een fascinerend proces.

Het duurde gemiddeld ruim 45 dagen voordat een kadaver was opgeruimd.

Het project "Dood doet leven"

Mijn scriptie-onderzoek (uitgevoerd met Noortje Bos), ging over de terugkeer van kadavers in de Nederlandse natuur. Het project "Dood doet leven" vroeg ons te onderzoeken welke dieren interesse toonden in deze kadavers. Het complete onderzoek vond plaats van oktober 2011 t/m mei 2012 in voorbeeldgebieden in Limburg. In de gebieden Stramprooierbroek, Wijffelterbroek, Landgoed de Hamert, Nationaal Park de Meinweg en de naburige Melickerheide, hebben kadavers gelegen. Er is ook gebruik gemaakt van archief materiaal van de Gelderse Poort (Groenlanden). Daar vond hetzelfde onderzoek plaats in de periode februari 2008 t/m april 2008 en december 2008 t/m maart 2009. Dit is in samenwerking gedaan met de natuurbeheerders (Staatsbosbeheer, Limburgs landschap, Natuurmonumenten), particuliere eigenaren, de provincie en Stichting ARK.

Door middel van cameravallen werd vastgelegd welke dieren de kadavers (dertien reeën en twee wild zwijnkadavers) bezochten. De cameravallen activeerden op beweging en maakten filmpjes van 1 minuut met 1 seconde pauze. Het beeldmateriaal werd vervolgens geanalyseerd op aantal bezoekende diersoorten, hun verblijftijd en gedrag (o.a. passeren, interesse tonen, interacties met andere dieren en eten). De focus lag bij de analyse op eetgedrag, omdat dit het ware belang van kadavers voor de dieren weergeeft. De dieren waren afkomstig van valwild uit de buurt en in een enkel geval van afschot.

De camera's hebben in totaal voor 1856 minuten aan beeldmateriaal met waarnemingen van zoogdieren en vogels gezorgd. Er zijn vijftien verschillende diersoorten bij de kadavers waargenomen. De buizerd was duidelijke koploper en werd bijna driekwart van de totale beeldtijd waargenomen. De vos kwam op de tweede plek en vulde ruim 20% van de beeldtijd. Het wilde zwijn en de kraai bezochten de kadavers beduidend minder, samen ruim 5% van de tijd. De elf andere waargenomen soorten vulden samen minder dan 2,5% van de opnametijd.

Van de vijftien soorten die de kadavers bezochten, aten er zeven daadwerkelijk van het kadaver, namelijk: buizerd, vos, steenmarter, wild zwijn, kraai, ekster en ree. De ree was een verrassing, hij nam namelijk een paar flinke happen van de haren van het zwijnkadaver. Wat verder opvallend was, was dat buizerd en vos niet alleen de meeste tijd bij de kadavers doorbrachten, maar ze waren er vaak ook als eerste bij.

Het duurde gemiddeld ruim 45 (± 29,27) dagen voordat een kadaver was opgeruimd. Tussen de ligduur van de kadavers zat soms een flink verschil. De vraat van wilde zwijnen beïnvloedde de ligduur voor 13% in de gebieden waar wilde zwijn populaties aanwezig waren.

Kost het niet veel meer tijd en geld om mensen in te zetten voor het ophalen van b.v. een verongelukte ree.

De kadavers trokken voornamelijk algemene diersoorten aan. Veel echte aasafhankelijke dieren kent Nederland namelijk niet meer, enkel kleine populaties raven en een paar zeearenden daargelaten. Gieren en wolven zijn al lang verdwenen uit ons land, of toch niet?! Niet lang na het einde van ons onderzoek, (het project Dood doet leven loopt overigens nog door), werd een vale gier vastgelegd op een cameraval in een kalksteengroeve nabij Haccourt, (zomer 2012).

Wellicht komen er meer gieren terug als er meer kadavers in onze natuur blijven liggen. Er zijn ook steeds meer berichten over wolven bij onze grens. Misschien komt ook de wolf binnenkort een maaltje mee-eten?

Het zijn nog dromen, maar één ding is zeker, als dode dieren niet terugkeren in de natuur, wordt er een belangrijk deel van de nutriëntenkringloop overgeslagen, waardoor echte aaseters niet voor langere tijd in Nederland kunnen verblijven.

Overigens kan men zich ook afvragen of het niet veel meer tijd en geld kost om mensen in te zetten voor het ophalen van b.v. een verongelukte ree. Het dier moet naar een vriezer worden getransporteerd en wordt uiteindelijk meestal vernietigd. Het zou toch beter zijn het ree terug te slepen in het bos, uit het zicht van eventuele wandelaars. Op die manier wordt de energie terug opgenomen door de natuur en gaat dus niet verloren.

Op onze facebook-pagina kunt u reageren op deze stelling. <https://www.facebook.com/verenigingPDM>

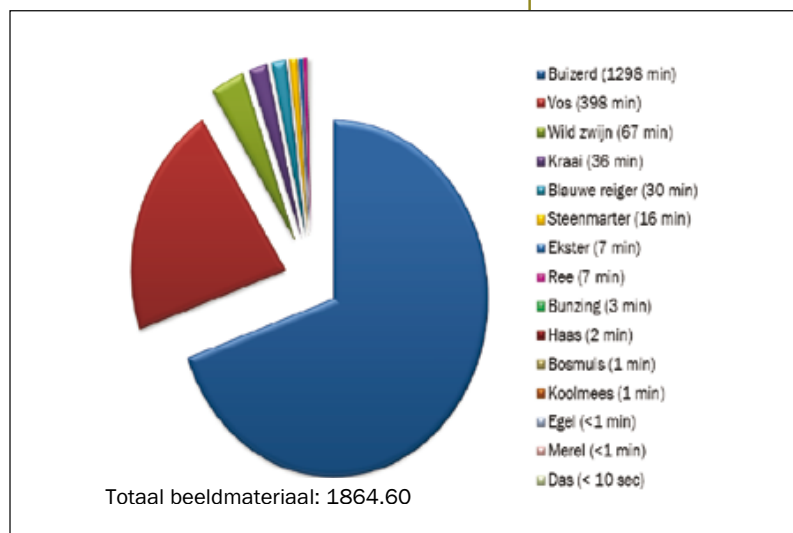

Tekst en foto's: Kyo Leliveld

De dieren waren afkomstig van valwild uit de buurt en in een enkel geval van afschot.

Het totale aantal minuten dat de diersoorten de kadavers hebben bezocht weergegeven in een cirkeldiagram.

Compendium, 2006. Dood hout en bosbeheer. www.compendiumvoordeleefomgeving.nl/indicatoren/nl1166-Dood-hout-en-bosbeheer.html?i=4-25

Eur lex, 2002. Laying down health rules concerning animal by-products not intended for human consumption. eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:32002R1774:EN:HTML

Jagers op Akkerhuis, G.A.J.M., Wijdeven, S.M.J., Moraal, L.G., Veerkamp, M.T., Bijlsma, R.J., 2005.

Dood hout en biodiversiteit. Wageningen, Alterra, Alterra-rapport 1320

Mabelis, A.A., 1983. De betekenis van dood hout voor ongewervelde dieren. Nederlands Bosbouw-

tijdschrift 2/3 1983, p. 78-85.

Ministerie LNV, 2009. Dierbeleid in uitvoering. Nieuwsbrief over dierenwelzijn en diergezondheid jaargang 2 mei

Overheid, 2007. Destructiewet. wetten.overheid.nl/BWBR0002244/geldigheidsdatum_31-12-2007

Siepel, H., 1992. Bosgebonden fauna; een faunistische aanvulling op bosgemeenschappen. RIN-rapport 92/33, Instituut voor Bos- en Natuuronderzoek, Arnhem.

Staatsbosbeheer, 2012. Dossier Oostvaardersplassen. www.staatsbosbeheer.nl/nieuws%20en%20achtergronden/dossiers/oostvaardersplassen/vaaggestelde%20vragen.aspx

VWA, 2009. Advies inzake risico's kadavers in natuurgebieden. www.vwa.nl/txmpub/files/?p_file_id=46455